

Inleiding

PHILIPPE MESNARD,
CURATOR VAN
DE TENTOONSTELLING

“België 1914-1945. Levensverhalen van getuigen in het oog van de storm” begint als een historische tentoonstelling, in die zin dat de geschiedenis er de basis van vormt; de tentoonstelling heeft uit de geschiedschrijving geput om in grote lijnen de Europese scène te reconstrueren, waar tussen 1914 en 1945 twee totale oorlogen plaatsvonden, en de vernietiging van de Europese Joden onder de naziterreur.

Op deze scène bekleedt België een centrale plaats, ondanks zijn geografisch perifere ligging.

Het land wordt van bij het begin van de Eerste Wereldoorlog bezet, en de plaatselijke bevolking wordt het slachtoffer van gewelddaden, gevolgd door deportatie naar kampen en dwangarbeid voor de bezetter. Vanaf het moment dat de vijandelijkheden ophouden wordt België een onthaalland, een vluchtoord voor bevolkingsgroepen die door het uiteenspatten van de grote Rijken in 1918 nog kwetsbaarder geworden zijn dan ze al waren. De Joden zijn het meest blootgesteld aan het geweld dat ook na de wapenstilstand blijft woeden in Oost-Europa en in Rusland, dat weldra onder het Sovjetregime zal komen. Men vlucht naar België, men hoopt er zowel politieke als economische veiligheid te vinden, er een familie te stichten, er de vrede te vinden waarin men nog niet durfde te geloven. Kortom, België wordt na de vernietigende oorlog een land van hoop. Maar het duurt niet lang voor de geschiedenis opnieuw naar de terreur overhelt. Die terreur wordt eerst aangekondigd door de opkomst van fascistische strekkingen in Europa, met onder andere de sterke groei van racistisch extreemrechts in België. Vervolgens is er de Spaanse burgeroorlog en nieuwe golven van vluchtelingen die proberen te ontkomen aan de legers van Franco, maar nauwelijks onderkomen vinden in Frankrijk. Tenslotte volgt een nieuwe totale oorlog. En aan de achterzijde van de fronten die Europa omringen, voeren de nazi's en hun medeplichtigen de Joodse genocide uit.

Maar deze tentoonstelling is net zo goed gericht op herinnering en getuigenis als op de geschiedenis. Ze poogt een antwoord te bieden op de volgende vraag: *hoe kunnen we een verhaal overbrengen dat niet enkel verband houdt met de Geschiedenis met een grote G, maar ook met de ervaringen van groepen en individuen, ervaringen waar we toegang toe hebben door middel van getuigenissen en documenten, verzameld in wat we archieven noemen?*

Daarom beschrijft de tentoonstelling de levensverhalen van bijzondere getuigen, al te vaak gebroken door de verschrikking van het meest misdadige tijdperk dat de mensheid ooit gekend heeft. Het lot van een Joodse bevolking die een nieuw soort antisemitisme op zijn weg vindt, deze keer radicaal gericht op hun vernietiging, en zorgvuldig gepland door de nazi's. De bezoeker zal ook individuen ontmoeten, Joden zowel als niet-Joden, die in opstand komen omdat de menselijke waardigheid het onmogelijk maakt deze “zuivering” passief te ondergaan. Acties, contrapropaganda en reddingsoperaties die ze vaak met de hoogste prijs betalen wanneer ze in handen vallen van de agenten van de Gestapo of de SS, die hen naar Breendonk sturen, een fort uit het begin van de twintigste eeuw, dat de nazi's omvormen tot een echt foltercentrum.

“België 1914-1945. Levensverhalen van getuigen in het oog van de storm” is een tentoonstelling met een didactische opzet, waar geschiedenis en herinnering elkaar belichten, beantwoorden, vervolledigen, en dragen. Elk paneel biedt een synthese die geïntegreerd is in een niet louter chronologische, maar ook een thematische continuïteit. Deze catalogus biedt de bezoekers een wetenschappelijke uitwerking van de belangrijkste panelen.